

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

Постановка проблеми. Вітчизняна вища школа перебуває в стані зміни змістовних і організаційно-педагогічних форм побудови освітнього поля. Побудова єдиної освітньої системи, що відповідає сучасним вимогам суспільства, припускає розробку психолого-педагогічних технологій, які будуть реалізовувати навчальний процес як цілісний і безперервний, спрямований на розвиток особистості. Процес становлення майбутнього вчителя музики у вищому педагогічному навчальному закладі передбачає залучення кожного студента в систему професійної підготовки, поступове розширення сфери стосунків, які розкривали б особливості, зміст та умови педагогічної праці.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. На важливості педагогічних умов як засобу підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу наголошують Ю. Бабанський, Л. Кондрашова, І. Лернер, Л. Лисенко, О. Мороз, С. Русскова, М. Фіцула та ін.

Мета статті – визначити педагогічні умови формування розвивального середовища професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях науковці визначають «педагогічні умови» як: «атмосферу, в якій компоненти навчального процесу (навчальний предмет, викладання і навчання) представлено в найкращому взаємовідношенні та яка надає можливість учителю плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно навчатися» [6]; фактор забезпечення успішної підготовки майбутніх учителів [8]; сукупність об'єктивних можливостей та обставин педагогічного процесу, цілеспрямовано створюваних, що реалізуються в освітньому середовищі, сприяючи забезпеченню розв'язання конкретного педагогічного завдання [5]; якісну характеристику основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища з відповідними вимогами до організації діяльності [7].

Незважаючи на неоднозначність визначення поняття «педагогічні умови» як наукової категорії, спільною думкою науковців є те, що педагогічні умови є фундаментальним підґрунтям підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу для успішної підготовки майбутніх учителів у вищій школі.

Ряд науковців (Є. Врубльовська, Н. Кузьміна, С. Русскова, В. Сластьонін, Т. Шмельова, А. Щербаков) досліджують педагогічні умови професійної підготовки студентів до різних видів навчальної та виховної діяльності в органічній єдності загальних і спеціальних умов.

Серед загальних умов науковці визначають: загальну мету підготовки спеціаліста; зміст загальної підготовки; наявність певної системи підготовки; педагогічні принципи; загальні педагогічні форми й методи підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах; формування у майбутніх учителів нового педагогічного мислення; морально-психологічний клімат; матеріально-технічну базу, наявність творчих спеціалістів. Під спеціальними розуміють: необхідні й достатні умови (власну мету, завдання; відповідний їм зміст; урахування місцевих і регіональних особливостей під час визначення змісту підготовки; врахування «місцевих потреб» у спеціалістах; використання нетрадиційних форм і методів підготовки; врахування мотиваційної спрямованості; наявність спеціальної матеріально-технічної бази, що забезпечують підготовку вчителя до професійної діяльності [8].

Сукупність педагогічних умов формування розвивального середовища професійної підготовки майбутніх учителів музики на музичних факультетах визначається передусім

особливостями їхньої професійної підготовки, змістом музично-педагогічної спрямованості особистості й специфікою соціокультурного середовища.

Визначення педагогічних умов формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики ґрунтувалося на трьох основних параметрах, що розглядаються у праці Л. Седової [9].

По-перше, це параметр цілепокладання. Становлення нового розуміння цілей професійної підготовки передбачає широкий погляд на життєве самовизначення фахівця, на реалізацію майбутнім учителем музики власних творчих сил і здібностей відповідно до потреб суспільства, на осмислення того, що виховують не тільки викладачі, а те соціокультурне, духовне середовище, відносини, що склалися, в які реально включений студент. Важливим є розуміння, що до цієї мети кожен вихованець буде йти власним шляхом.

Таке трактування мети професійної підготовки вчителя музики безпосередньо орієнтує на розуміння розвивального середовища професійної підготовки як спеціально організованого художньо-педагогічного і музично-естетичного простору, що надає кожному включеному в нього суб'єкту широкі можливості для оптимального розвитку й адекватної самореалізації професійних якостей як базової основи особистості вчителя музики.

Другий параметр – осмислення розвивального середовища професійної підготовки як педагогічного явища, що виступає умовою розвитку професійних якостей майбутнього фахівця. Усвідомлення пріоритету історично визнаних музично-естетичних цінностей, усвідомлення ролі художньо-педагогічної творчості як вирішального чинника особистісного перетворення вимагає обґрунтування аксіологічних орієнтирів цього процесу, визначення способів включення особистості у національний і загальнолюдський творчий досвід.

Третій параметр формування розвивального середовища професійної підготовки з позицій педагогічної науки і музичного мистецтва визначається пошуком результативних способів творчого оволодіння і засвоєння особистістю загальнолюдської і національної, художньо-естетичної, музичної і педагогічної культури [9].

Означені параметри об'єднуються однією з провідних тенденцій професійної підготовки вчителя музики – розвивальним характером професійного навчання, де будь-який елемент сприяє саморозвитку та самореалізації.

Залежно від того, яким чином організовано освітній простір, які норми і цінності усвідомлюються та присвоюються студентом, визначається якість його професійної підготовки та рівень особистісної активності.

Таким чином, можна стверджувати, що педагогічні умови формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики – це сукупність чинників, що забезпечують ефективність цього процесу і відповідність його до вимог розвивальної освіти.

Під час теоретичного аналізу проблеми дослідження нами було визначено об'єктивні властивості та зв'язки психічних процесів і станів, завдяки яким відбувається виникнення розвивального середовища професійної підготовки, зміна змістових і функціональних характеристик студентів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики.

З цієї позиції першою умовою формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики на музично-педагогічних факультетах визначено забезпечення фасилітативної міжособистісної взаємодії у системі «викладач-музичне мистецтво-студент».

Наступна педагогічна умова ґрунтується на виявленні специфічних рис розвивального навчання в предметному полі спеціальних музичних дисциплін як таких, що забезпечують провідну діяльність майбутніх учителів музики. У науковій літературі поняття «потенціал» розглядається як можливості, наявні сили, засоби, що можуть бути використані. На нашу думку, актуалізація розвивального потенціалу спеціальних

музичних дисциплін є умовою створення розвивального середовища професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Використанням розвивальних можливостей слід вважати також збільшення теоретичної ємності занять, відхід від репродуктивних способів діяльності. За думкою В. Давидова, «реалізація відповідної навчальної технології приводить до формування теоретичного мислення, оскільки є прикладом наукового підходу до розв'язання проблеми» [3]. Подібна технологія в умовах спеціальних музичних дисциплін передбачає їх побудову на основі узагальнення, яке характерне для теоретичного мислення. Змістове узагальнення матеріалу розкриває його сутність і закономірності розвитку. Абстракція і узагальнення змістового типу лежать в основі утворення наукового, теоретичного поняття. Отже, ремісничі принципи «роби як я, роби за зразком» уже не відповідають вимогам часу і не можуть бути прийнятними для сучасного розвивального середовища, незважаючи на весь консерватизм музичного навчання у широкому сенсі.

Проблема якості підготовки вчителя музики полягає не лише в тому, які набуваються знання, уміння та навички, але й у тому, яким чином вони набуваються. З цієї позиції ще однією педагогічною умовою забезпечення ефективності формування розвивального середовища професійної підготовки майбутніх учителів музики є активізація їхньої самостійної роботи. Педагог, не залучений до самостійного пошуку в розв'язанні професійних завдань ще на студентській лаві, може перетворитися у подальшій діяльності на догматика. У музично-педагогічній діяльності немає готових «рецептів», весь час педагог змушений діяти в умовах невизначеності.

Самостійність як інтегративне особистісне утворення є найважливішою умовою в активізації пізнавальної діяльності студентів, де під «активізацією» розуміють реалізацію на практиці принципу активності. Активізація роботи майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки виступає як важлива умова вдосконалення знань студентів, сприяє формуванню умінь і навичок застосовувати здобуті знання на практиці, веде до ґрунтового і міцного засвоєння знань, що змінює позиції студента в навчальному процесі, перетворюючи його на активного суб'єкта навчання.

Серед вимог, що висуваються до процесу формування самостійності у студентів вищого педагогічного навчального закладу, вирізняються такі: забезпечення тісного зв'язку з реальними завданнями практики викладання музики; залучення студентів до вирішення різноманітних навчальних проблем; передбачення поступового ускладнення завдань такого характеру; збільшення обсягу практики в загальному обсязі годин.

Важливим моментом в організації самостійної роботи майбутніх учителів музики на музично-педагогічних факультетах, на нашу думку, є надання свободи вибору студентам, що в свою чергу сприяє формуванню їхньої професійної готовності. Зокрема готовності володіти системою знань і умінь та творчо їх використовувати у професійній діяльності та самоосвіті; кваліфіковано і незалежно вирішувати професійні завдання; бачити, самостійно будувати і коригувати професійну діяльність; орієнтуватися в різноманітні навчальних програм, посібників, літератури і вибирати найбільш ефективні в застосуванні до конкретної ситуації; здійснювати саморефлексію для подальшого професійного, творчого зростання та соціалізації особистості [1; 2]. Надання свободи вибору важливе, тому що сприяє розвитку активності особистості в навчальному процесі, формуванню пізнавальних інтересів, креативних здібностей, уміння оцінювати і порівнювати свої індивідуальні здібності і можливості, проявляти ініціативність, самостійність, реалізовувати особистісний потенціал.

Висновки. Таким чином, на основі вищезазначеного можна зробити висновок: педагогічними умовами формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики на музично-педагогічних факультетах вищих педагогічних навчальних закладах є:

– забезпечення фасилітативної міжособистісної взаємодії у системі «викладач-музичне мистецтво-студент»;

- організація професійної підготовки на засадах розвивального середовища;
- актуалізація розвивального потенціалу спеціальних музичних дисциплін;
- активізація самостійної роботи студентів;
- створення творчої психологічно комфортної атмосфери на факультеті.

Урахування вище зазначених педагогічних умов формування розвивального середовища професійної підготовки майбутніх учителів музики забезпечує ефективність цього процесу і відповідність його вимогам розвивальної освіти.

Література:

1. Алексюк А.М. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения / [А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.И. Пидкасистий, В.А. Козаков и др]. – К.: Вища школа, 1993. – 336 с.
2. Вяткин Л.Г. Самостоятельная работа / Вяткин Л.Г. – М., 1989. – 142с.
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / Василий Васильевич Давыдов. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
4. Данилов М.А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения / С. Дерябо. – М.: Просвещение, 1978. – 82с.
5. Лернер Н.Я. Дидактические основы методов обучения / Н.Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
6. Лисенко Л.В. Педагогічні умови забезпечення професійно орієнтованої виховної роботи в студентській групі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Лисенко Лариса Василівна. – Харків, 1998. – 17 с.
7. [Мороз О.Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки: навч. посіб.](#) / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко; [за заг. ред. О.Г. Мороз]. – К.: НПУ, 2006. – 208 с.
8. Руссков С.П. Подготовка учителя начальных классов к профессионально-творческой деятельности в трудовом воспитании школьников: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / С.П. Руссков. – М., 2000. – 221 с.
9. Седова Л.Н. Становление творческой личности в условиях развивающей образовательной среды: дис. ... д-ра. пед. наук: 19.00.07 / Седова Людмила Николаевна – Балашов, 2000. – 442 с.

У статті розглядаються педагогічні умови формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики. Розглянуто: загальну мету підготовки спеціаліста; зміст загальної підготовки; педагогічні принципи; загальні педагогічні форми і методи підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах; формування у майбутніх учителів нового педагогічного мислення; морально-психологічний клімат.

Ключові слова: педагогічні умови, розвивальне середовище.

В статье рассматриваются педагогические условия формирования развивающей среды профессиональной подготовки будущего учителя музыки. Рассмотрены: общая цель подготовки специалиста; содержание общей подготовки; педагогические принципы; общие педагогические формы и методы подготовки специалистов в высших учебных заведениях; формирование у будущих учителей нового педагогического мышления; морально-психологический климат.

Ключевые слова: педагогические условия, развивающая среда.

The article considers the pedagogical conditions of the development environment of professional preparation of future teachers of music. Considered: the overall objective of specialist training; the content of General education; pedagogical principles; General pedagogical forms and methods of training of specialists in higher educational establishments; the formation of the future teachers of the new pedagogical thinking, moral-psychological climate.

Keywords: pedagogical conditions, developing environment.